

Anders Fogh Rasmussens tale ved Laureatfesten for Jens Smærup Sørensen

Taler

Anders Fogh Rasmussen
Statsminister

Dato

29. marts 2008

Sted

Axelborg i København

Omstændigheder

Den 29. marts 2008 holdt Anders Fogh Rasmussen hovedtalen til Boghandlernes Gyldne Laurbær.

Kære Jens Smærup Sørensen,

I dag er en mærkedag. I aften er en festaften.

Vi fejrer Peder Godiksens konfirmation. Emmas og Orlas sølvbryllup. Henrik Lundbæks 60 års fødselsdag.

Vi fejrer alle de mennesker, som vi har lært så godt at kende i historien om mærkedagene. Og vi fejrer selvfølgelig først og fremmest dig, der har givet liv til dem alle sammen.

Egentlig burde vi have haft suppe, steg og is i aften. Men ingenting er, som det var dengang i Staun forsamlingshus. Det er jo blevet så fint alt sammen.

Du har skrevet en mægtig og prægtig historie om forvandlingen, ja, opløsningen af den gamle bondekultur. Med fascinerende, udfordrende og krævende spring frem og tilbage og til siden i tid leder du os gennem 4-5 generationers liv med udspring i din hjemstavn i Nordvesthimmerland.

Du skåner ikke læserne for noget. Det kræver tungen lige i munden og fuld opmærksomhed at følge dig rundt i hele galleriet af personer og deres indbyrdes relationer. Men til gengæld får vi en medrivende generationshistorie – én af de bedste samtidsskildringer, jeg har læst.

Det er historien om 70 års enestående materiel fremgang. Men først og

fremmest er det historien om Danmarks forvandling fra bonde- til bykultur. Om udvikling fra hjemstavnsbånd til udlængsel. Fra kollektivismen til individualisme. Fra nøjsomhed til forbrugerisme.

I det gamle samfund var arbejdet og gårdens og slægtens videreførelse selve meningen med livet. På præstens spørgsmål om, hvad det eneste er, som Gud forlanger af os, svarer Peder Godiksen til sin konfirmation i 1934: ”Vi skal passe vore høveder!” Passe høvederne, dyrke jorden, sørge for at næste generation kunne overtage gården og føre slægten videre – det gav rodfæste og retning i livet.

Tredje generation af familien Godiksen ser helt anderledes let på tilværelsen. Anders og Niels Jørgen har for længst lagt landbruget bag sig. Er funktionærer i private virksomheder. Lever et herligt liv i deres parcelhuse og sommerhuse og på deres feriesteder. Ved Henrik Lundbæks 60 års fødselsdag i 2003 sidder de og glæder sig til at gå på efterløn, så de ”ganske uforstyrret kan dandere den de næste tredive år”. Det er ”uden omsvøb blevet tilværelsens højeste mål”.

I denne udvikling fra forpligtelse til frigørelse får du med stor indføling og virtuositet fortalt en hel række af delhistorier om dramatiske omvæltninger for samfund, familier og mennesker.

Om hvordan landsbysamfundet ændrer udseende. Om hvordan gården ændrer sig fra at være en livsopgave til blot at være et tilfældigt erhvervsliv ”uden anden arkitektonisk målestok og ambition end flest mulige kvadratmeter for det lavest mulige kreditforeningslån”.

Om hvordan gamle bondeslægter dør ud, fordi børnene ikke vil overtage slægtsgården. Om de bratte menneskelige omvæltninger, hvor gamle, indgroede normer for liv og samliv bliver opløst sammen med bondekulturen. Der er dem, der rejser ud i verden. Der er dem, der får kærester i udlandet. Der er skilsmisserne. Der er det homoseksuelle par.

Du fortæller en medrivende historie om en menneskelig frigørelse. En frigørelse fra det, du i bogen kalder ”den sædvanlige måde”.

”Mærkedage” er blevet omtalt som en forfaldshistorie om opløsningen af den gamle bondekultur. Sådan læser jeg ikke bogen. Det er nok historien om

forvandling af gamle strukturer. Men ikke et forfald.

Jeg læser ”Mærkedage” som en usentimental skildring af en samfundsudvikling, der på sin vis har været uundgåelig og bestemt har været fordelagtig og ønskværdig.

Selvom der helt sikkert var mange kvaliteter ved bondekulturen og landsbyfællesskabet. Først og fremmest den personlige følelse af pligt og ansvar. Ansvar for at føre gården videre. Ansvar for at overlade værdier til den næste generation. Ansvar for at hjælpe dem i lokalsamfundet, som havde hjælp behov. Ansvar for forsamlingshus, brugsforening, andelsmejeri og det lokale fællesskab i det hele taget.

Det var trygt og godt for børn at vokse op i landsbyen. Mor og far derhjemme til at tage imod efter skoletid. Ingen knivstikkerier og kriminalitet. Ingen fristelser på gadehjørnerne. Det var der heller ikke tid til, for der var masser af arbejde på gården. Og i den sparsomme fritid gode og sunde interesser med fodbold og gymnastik.

Ja, jeg kan sagtens få øje på de positive kvaliteter. Og dog er jeg godt tilpas med, at samfundet har ændret sig. I den gamle bondekultur var de sociale strukturer utroligt fastlåste. Og vi har brug for mønsterbrydere til at skabe fremskridt i samfundet.

Det er godt, at børnene har frihed til selv at vælge deres livsbane – og ikke er tvunget til at føre slægtsgården videre. Uanset om de har lyst, evner og anlæg for det.

Det er godt, at mennesker har frihed til at vælge den beskæftigelse, som de er bedst til og har mest lyst til. For det skaber dynamik og fremgang i samfundet.

Det er godt, at mennesker har frihed til at vælge den livsform, de ønsker, uden at være bundet af traditioner eller fordomme. For det giver en større glæde i livet.

Min egen families historie er en beretning om, hvordan hvert slægtled har søgt at bryde de gamle mønstre og skabe nye muligheder. Min bedstefar var slagter og landarbejder. Med hjælp fra billige statslån købte han sit eget lille sted, et såkaldt ”statshusmandsbrug”.

Her voksede min far så op under meget beskedne kår. Der var ikke råd til at læse videre efter folkeskolen. Så han kom ud at tjene på de store gårde. Og hans egen drøm var en dag selv at få en gård. Ved hårdt arbejde lagde han penge til side. Og drømmen gik i opfyldelse.

Jeg voksede op på en gård i et miljø, som meget ligner det, du så blændende beskriver i "Mærkedage". Modsat min far fik jeg chancen for selv at vælge min vej. Jeg blev familiens første akademiker. Ligesom du blev det i din familie. Som bogens Søren Lundbæk blev det i sin familie. Og lige som mange andre med os.

Og den yngste generation i min familie har nu taget skridtet fuldt ud fra det lokale til det globale ved dels at bosætte sig i udlandet, dels at beskæftige sig med internationalt orienterede aktiviteter.

Når jeg har brugt lidt tid på min families historie, så er det ikke, fordi den er noget særligt. Men fordi alle vore små familiehistorier fortæller den store historie om den kolossale udvikling, der er sket i det danske samfund. Fra et fattigt landbrugssamfund til et rigt velfærdssamfund.

For mig er det først og fremmest en positiv historie. En historie om større individuel frihed. Og om bedre muligheder for at bryde det sociale mønster

Men jeg er selvfølgelig også bevidst om, at der kan være en menneskelig omkostning, når bondekulturens faste værdier og grundlæggende ro bliver afløst af en ny virkelighed, som kan virke nok så kaotisk.

Ét af bogens dramatiske punkter indtræffer, da landsbyens mangeårige førstemand, den stoute bonde, Søren Godiksen, nærmest mister troen på Gud, konge og fædreland. Han føler, at "noget inde i ham må være gået i stykker". Han "var kommet til at tvivle om, hvorfor han selv var der. Om der var en grund til det".

For mig står netop den sekvens som karakteristisk ikke alene for "Mærkedage", men for hele dit forfatterskab. Et forfatterskab, som i høj grad handler om mennesker, der er ude i et tomrum, har mistet deres retningsans og leder efter meningen med livet.

Sådan læste jeg din roman, "Katastrofe". Ligesom "Mærkedage" handler den om tabet af et fællesskab, som var engang. Om '68-generationens fællesskab, som viste sig at være et fællesskab om ingenting. Vi følger hovedpersonerne en dag i foråret 1986 og får afsløret deres kynisme, angst og ensomhed. På jagt efter indholdet i tilværelsen.

"Det menneskelige princip", hedder én af dine novellesamlinger. Og fællesemnet for novellerne - det menneskelige princip - synes at være spørgsmålet, om menneskets liv er bestemt af skæbne, historisk determination, eller af individets egen vilje – med titelnovellens ord, "at være sin egen husbond".

Det forekommer mig, at du i dit forfatterskab er søgende, funderende og reflekterende over netop dette eksistentielle spørgsmål.

I "Mærkedage" har Søren Lundbæk skrevet en bog, "Spillerum". I den skildrer han, hvordan tre kulturelle ordener, det ældgamle bondesamfund, borgerligheden og den småborgerlige forbrugerisme, gik i opløsning og forsvandt. Altså en bog med et tema, som til forveksling ligner temaet i "Mærkedage". Og Søren Lundbæk reflekterer således: "Hvor meget han end havde forsøgt (...) at få mennesket i centrum, var han nær ved alligevel at havne helt på bunden af en determinisme, som han afskyede". Det må stå hen i det uvisse, om det er dig selv, der taler her.

I "Mærkedage" skyller udviklingen hen over bondesamfundet som en flodbølge udefra. Der er en vis determinisme over forløbet. Naturligt nok, når synsvinklen er landsbyens.

Men det samfund, vi har i dag, er hverken tilfældigt eller skæbnebestemt. Det er i høj grad resultatet af menneskers beslutninger. Af politiske beslutninger. Vi har opbygget et velfærdssamfund med det mål at give alle lige muligheder, uanset social baggrund.

Min bedstefar havde ikke kunnet bryde det sociale mønster, hvis ikke staten havde hjulpet med at oprette statshusmandsbrug. Og jeg havde ikke kunnet bryde det sociale mønster uden gratis uddannelse og SU.

Friheden og mulighederne er ikke kommet af sig selv. Politiske beslutninger har

givet det enkelte menneske bedre muligheder. Og dermed skabt fremdrift i samfundet.

Jens Smærup Sørensen, fra suppen over stegen til isen blev jeg fængslet af at læse din bog. Fordi du fortæller en god historie. Fordi du udfordrer læseren. Fordi jeg falder for din sprogkunst, dit underfundige lune og din fornøjelige ironi. Fordi dine personskildringer er så karakterfulde, så fortættede og så autentiske. Vi sidder længe til bords, men på intet tidspunkt bliver det kedeligt. Tværtimod sad jeg flere gange og klukkede under læsningen, når jeg så levende kunne genkalde mig dine romanpersoner fra min hjemstavns mærkedage.

Du har sagt, at den gamle bondekulturs opløsning i den moderne verden er den absolut største begivenhed i vor tid. Du har selv været en del af denne kolossale historie. Netop derfor har du kunnet skrive den med så stor indlevelse.

”Mærkedage” er et stort værk. En spændende slægtsroman og et betydningsfuldt tidsbillede. Skrevet af et førstehandsvidne. ”Mærkedage” vil få en stærk plads i litteraturen. Ja, det har den allerede.

Derfor fortjener du De Gyldne Laurbær, og jeg ønsker dig et stort tillykke!

Kilde

stm.dk

Kildetype

Dokumentation på online medie

Tags

Prisuddelingstale, Venstre

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/statsminister-anders-fogh-rasmussens-tale-ved-laureatfesten-for-jens-smaerup-sorensen>